

VREME IZAZOVA: TRIBINA

NAŠA OTUĐENA DECA

Iako se često ponavlja kako su deca "naša budućnost", činjenica je da se o toj budućnosti vodi računa samo u trenucima kada ona deluje prilično mračna: mediji često izveštavaju o nasilju među i nad decom, a više su nego retki primeri u kojima se o deci piše u pozitivnom svetlu. Da li porast broja izveštaja o nasilju istovremeno znači da je tog nasilja više nego nekad? Da li, imajući u vidu oblike tog nasilja, možemo da zaključimo kako zapravo uopšte ne poznajemo svoju decu? Da li su nam deca otuđena, odbegla ili nešto treće? Ko nam vaspitava decu? Kako mediji utiču na našu percepciju dece? Kako bi mediji trebalo da se ponašaju kada izveštavaju o deci?

Ovim i drugim temama bavili su se učesnici i učesnice tribine "Naša otuđena deca", koju su organizovali nedeljnik "Vreme" i Fondacija "Fridrih Ebert". Tribina je održana 25. juna 2008. u beogradskom Medija centru. Govorile su: dr Veronika Išpanović-Radojković, koja je rukovodila radnom grupom za izradu Nacionalne strategije za prevenciju i zaštitu dece od nasilja, dr Nada Korać, psihološkinja i profesorka Univerziteta u Novom Sadu, i Ivana Stevanović, predsednica Centra za prava deteta. Moderatorica tribine bila je Tamara Skrozza, novinarka nedeljnika "Vreme".

DR VERONIKA IŠPANOVIĆ-RADOJKOVIĆ

NASILJE – STARA ILI NOVA POJAVA

Pitanje o tome da li je nasilje nad decom neka nova pojava u našem društvu, da li je ono u porastu, ili je to stara pojava, sigurno je značajno za sve. Značajno je i za roditelje i za one koji rade sa decom, za nas stručnjake, za medije. Mislim da se i moje kolege, koje se bave uglavnom decom i istraživanjima u toj oblasti, slažu da to nije nova pojava. Nažalost, zlostavljanje i zanemarivanje dece postoji otkad je sveta i veka.

Isto bi tako bilo teško braniti tezu da danas ima znatno više nasilja nego ranije. Tačno je da je, prema podacima centara za socijalni rad, znači ustanova koje su odgovorne da pružaju pomoć u takvim situacijama, na primer 2001. godine bilo registrovano dve stotine, a 2005. više od dve hiljade slučajeva. Međutim, to samo govori o tome da su te službe postale mnogo aktivnije, mnogo bolje, mnogo spremnije da prepoznaju i da reaguju u tim slučajevima. Na osnovu toga mi još uvek ne možemo da zaključimo da nasilja zaista ima toliko više.

Tu su ipak najznačajnija istraživanja koja se vrše, kako mi kažemo – u opštoj populaciji. Jedno od takvih istraživanja je radio prošle i prethodne godine UNICEF u saradnji sa Stratedžik marketingom. U pitanju je ista metodologija koja se primenjuje i u drugim zemljama u svetu, vrlo dobro kontrolisana studija na preko devet hiljada domaćinstava u Srbiji na reprezentativnom uzorku. Jedno od poglavlja, jedno od pitanja odnosilo se upravo na disciplinovanje dece, odnosno na to kakve mere roditelji primenjuju prema deci. Znači, nisu hteli baš da pitaju “Tučete li svoju decu?”. Svi bi verovatno rekli “Ne”. Ali, šta se ovde pokazalo? Pokazalo se da nekih 73 odsto roditelja koristi fizičko nasilje da bi disciplinovalo svoju decu, da bi vaspitavalo svoju decu. A nažalost, za čak sedam odsto ispitanih moglo bi se reći da su u pitanju vrlo teški slučajevi zlostavljanja dece. Značajno je, recimo, da je ova pojava dva puta češća među najsiromašnijim slojevima populacije, a čak tri puta češća u romskoj populaciji koja živi u romskim naseljima i koja je posebno istraživana kao podgrupa.

U zapadnoevropskim zemljama, procenat roditelja koji koriste fizičko nasilje da bi disciplinovali svoju decu iznosi 51 odsto. U takozvanim istočnoevropskim zemljama, znači zemljama bivšeg komunističkog bloka, procenat je oko 61,62 odsto. Znači da tu, nažalost, vodimo.

Jedno drugo istraživanje, u okviru projekta “Škola bez nasilja”, a koje je sproveo UNICEF u saradnji sa Svetom za prava deteta i drugim institucijama, obuhvatilo je oko trideset hiljada dece i preko tri hiljade njihovih nastavnika. Tu postoji podatak da je 28 odsto dece bilo uključeno u neku interakciju – bilo kao žrtva, bilo kao počinilac nasilja. A tokom celog školovanja, daju podatak da je 44 odsto dece doživelo nasilje.

Mislim ipak da možemo da tvrdimo da vršnjačkog nasilja, nasilja dece nad decom, danas ima više nego što ga je bilo ranije. To ne bismo mogli da tvrdimo na osnovu nekih podataka, jer takva istraživanja nisu vršena ranije, ali ako se vi i vaše kolege nečim bavite trideset godina i u svakodnevnom ste kontaktu sa tim, onda vrlo dobro to možete da primetite. Znači, evidentno, vršnjačko nasilje jeste u porastu.

Svi ovi podaci, i naravno još mnogi drugi, bili su osnov pri izradi Nacionalne strategije za prevenciju i zaštitu dece od nasilja. Tu Nacionalnu strategiju je pokrenuo Savet za prava deteta Vlade Republike Srbije. On je formirao radnu grupu i ta radna grupa, u jednoj širokoj konsultaciji, znači sa brojnim i stručnjacima i nevladinim organizacijama, donela je tu strategiju. Strategija je sada predata Vladi i čeka se da bude usvojena. Jedan od glavnih, strateških pravaca u strategiji jeste da se stvori bezbedno okruženje, okruženje u kome će deca biti bezbedna od svih oblika nasilja i u kome će se vaspitavati u duhu tolerancije, razumevanja i prihvatanja različitosti. Drugi strateški pravac koji je tu predložen jeste stvaranje sistema koji će reagovati brzo i efikasno u situacijama kada postoji sumnja da je neko dete izloženo zlostavljanju, zanemarivanju ili kad je već doživelo zlostavljanje i zanemarivanje, s ciljem da se to prekine, da se dete zaštiti i da mu se omogući da se oporavi i nastavi svoj bezbedan razvoj.

Mislim ipak da možemo da tvrdimo da vršnjačkog nasilja, nasilja dece nad decom, danas ima više nego što ga je bilo ranije. To ne bismo mogli da tvrdimo na osnovu nekih podataka, jer takva istraživanja nisu vršena ranije, ali ako se vi i vaše kolege nečim bavite trideset godina i u svakodnevnom ste kontaktu sa tim, onda vrlo dobro to možete da primetite

IVANA STEVANOVIĆ

KRIVICA I KAZNE

Predstavnici Republike Srbije su 27. maja razgovarali sa članovima Komiteta za prava deteta, Komiteta koji je nadzorno telo Konvencije o pravima deteta i koji zajedno sa državama razmatra stanje prava deteta, odnosno unapređenje prava deteta u svim državama ugovornicama. Srbija jeste potpisnica i zemlja koja je ratifikovala Konvenciju, i po tome je obavezna da njene članove primenjuje u praksi. Između ostalog, država Srbija imala je obavezu i da odgovori kako se u praksi primenjuje član 16 Konvencije o pravima deteta koji nosi naziv "Pravo na privatnost". Zašto to kažem? Zato što je ovo pravo najčešće dovedeno u kontekst sa medijima u smislu njegovog kršenja. Već 6. juna stigle su prve preporuke Komiteta za prava deteta i one su svima nama, odraslima i deci, putokaz kako treba primenjivati i pratiti stanje prava deteta u praksi.

Ono što je pozdravljeno jeste da su mediji učinili da postanemo spremni da priznamo pre svega da nasilje nad decom nije nešto što je pojedinačni događaj i da nije nešto što se ne dešava u našoj sredini. Oni su zaista tome doprineli. Ono što se ističe i na čemu Komitet za prava deteta insistira jeste da su mediji izuzetno osetljivi i da vole da prate slučajeve kada se deca pojavljuju u sudskom postupku, bilo kao učinioci krivičnih dela, bilo kao žrtve krivičnih dela, što je i najčešće.

Nažalost, ono što se beleži, država se nije mnogo osvrnula na ova pitanja. Samo u jednoj rečenici se osvrnula na te probleme, pa je Komitet postavljao dodatna pitanja u tom pravcu. S druge strane, šesnaest nevladinih organizacija koje su imale priliku da dostave svoj izveštaj Komitetu za prava deteta, istaklo je da je u ovoj oblasti postojalo izuzetno kršenje prava deteta.

Ma koliko da su naši mediji naučili, primera radi, da kada govore o žrtvi krivičnog dela, stavljaju inicijale te žrtve, nažalost izgleda da još nisu potpuno svesni činjenice da nije dovoljno samo staviti inicijale žrtve. Ako objavimo sve podatke, slike njene kuće, ime škole u koju ona ide, ime roditelja, ne da smo prekršili pravo na privatnost, nego smo zaista prekršili sve standarde iza kojih mediji stoje i na koje se i mi pozivamo kada se bavimo pitanjem prava na privatnost dece.

Mediji su izuzetno važna karika u zaštiti dece. Ne samo u kontekstu zaštite prava na privatnost, već i jednog od osnovnih principa na kojima insistira domaće zakonodavstvo, na zaštiti najboljih interesa deteta.

Tu je takođe i pitanje prava na participaciju, činjenica da dete mora da učestvuje u svakoj odluci, da mora da da odobrenje da li će bilo koji sadržaj koji se tiče njegove privatnosti, njegovog privatnog života, biti objavljen u medijima. Ukoliko to pravo bude prekršeno, onda taj koji ga je prekršio za to snosi posledice. Jer, to je izgleda jedini način, da stvari isteramo do kraja i da obezbedimo poštovanje prava deteta. Mislim ipak da sama represija ne može u potpunosti da doprinese rešavanju problema. Mediji i medijski profesionalci preko svojih kodeksa postupanja u ovakvim situacijama upravo mogu da učine najviše. Na taj način u stvari šaljemo poruku mladima, šaljemo poruku deci. I tu leži odgovornost svih odraslih.

Svaki podatak u vezi s maloletnim učiniocima krivičnih dela moguće je objaviti samo sa odobrenjem sudije za maloletnike. Novinari, posebno oni koji prate sudske postupke, dobro znaju da je načelo javnosti jedno od osnovnih načela sudstva. Ali, to načelo zaboravite kada se radi o deci. Načelo javnosti je potpuno ograničeno u postupcima u kojima se maloletnik pojavljuje kao učinilac krivičnoga dela, odnosno u kojima se maloletno lice pojavljuje kao oštećeno, pre svega u cilju zaštite prava na privatnost. Nikome tu nije cilj da nekoga onemogući u radu, već jednostavno zbog toga što su povrede prava na privatnost veoma teške. Kada novinari profesionalci "završe" sa tom decom, trebalo bi uvek imati u vidu kakve će posledice ta informacija i način njenog prezentovanja imati na dalji život dece. To se pogotovu odnosi na situacije kada se izveštava o događajima u malim sredinama, gde je gotovo sve poznato.

Ma koliko da su naši mediji naučili, primera radi, da kada govore o žrtvi krivičnog dela, stavljaju inicijale te žrtve, nažalost izgleda da još nisu potpuno svesni činjenice da nije dovoljno samo staviti inicijale žrtve. Ako objavimo sve podatke, slike njene kuće, ime škole u koju ona ide, ime roditelja, ne da smo prekršili pravo na privatnost, nego smo zaista prekršili sve standarde iza kojih mediji stoje i na koje se i mi pozivamo kada se bavimo pitanjem prava na privatnost dece

DR NADA KORAC

SAOSEĆANJE ZA PATNJE DRUGIH

Probajte da se setite u kom slučaju, o kojem se mnogo pisalo, nikada do javnosti nije procurilo ništa o identitetu dece koja su bila seksualno zlopotrebljavana. Procurilo je jedino da se radi o dečacima. U pitanju je slučaj vladike Pahomija. Šta mislite zašto? U pitanju je, da podsetim, bio slučaj u kojem bi mediji bili jako zainteresovani da saznaju nešto osim onoga što je bilo saopšteno. Ipak, to znači da se privatnost dece može zaštititi. To uopšte nije nikakav problem.

Postoji ovde i nešto što, pretpostavljam, nije vezano samo za našu zemlju i za našu sredinu, ali što se kod nas ponekad ispoljava u posebno perversnom obliku. To je nepoštovanje, nepostojanje elementarnog ljudskog saosećanja za patnje drugih.

Početak devedesetih godina, u Muzeju primenjenih umetnosti – što zvuči posebno sarkastično – bila je izložba koja je trajala šest meseci. Tu su bili izloženi krupni planovi, fotografije u koloru izmasakriranih ljudi, koji su stradali negde u Hrvatskoj. Dakle, to su bile žrtve nekih strašnih zločina, a izložba je trajala šest meseci. Mi psiholozi smo se po novinama bunili, ali to naravno ništa nije pomoglo. Na izložbu su u jednom trenutku počeli da dovode i decu iz škola, da uče istoriju. Ja stanujem iza ćoška i znam da sam tada stalno išla kući sa svojim detetom drugom stranom, pa me je on jednom pitao “zašto više ne idemo onuda”. Muzej inače stavi venecijane kada su te izložbe, a tada je to sve zjapilo otvoreno i osvetljeno po čitav dan. Inače, preko puta je park u kome se igraju deca.

U ovom slučaju, u pitanju je jedna kulturna ustanova. U drugim slučajevima, o kojima mi sad govorimo, to su mediji. Postoji odgovornost svakoga za poštovanje elementarnog ljudskog dostojanstva, a to jednako važi i kad je u pitanju dete i kad je u pitanju odrasla osoba. To je prosto nešto što je ovde, izgleda, potpuno nebitno.

Kada su jednom prilikom bile fotografisane kuća i škola devojčice koja je prošla kroz pakao seksualnog zlostavljanja, zvala sam medij koji je to objavio, pošto tamo znam neke novinare. Zvala je i kolegunica Nevena Vučković-Šahović, koja je inače član Komiteta za prava deteta. Znači, nas dve koje se bavimo pravima deteta. Oni su se izvinjavali: “Jao, pa to je propust”, i tako dalje, ali su istu stvar emitovali ponovo u sledećim vestima. A to je televizija koju ja vrlo poštujem. Znači, šta ostaje za druge?

Ono zbog čega to posebno pominjem jeste zato što je jedan od odgovora bio: “Pa, u stvari, naši novinari nisu dovoljno edukovani.” Ja sam rekla: “To nije stvar edukacije, to je stvar elementarnog ljudskog saosećanja. Ne treba niko da vas edukuje za to.” Sad postoji ta fetišizacija edukacije. Sad će neko da dođe s nekog Marsa ili iz nekog civilizovanog sveta, pa će nečem da nas nauči. Nemojte, molim vas. Stavite se u cipele nekoga ko je prošao kroz neko strašno iskustvo. Šta biste vi na njegovom mestu? Da li biste voleli da se vaš identitet posvuda javno izlaže? Sigurno ne biste. Zato vam ne treba nikakva edukacija. Ja se inače vrlo zalažem za edukaciju, ali nemojmo se vaditi i pomerati odgovornost sa sebe na nekog drugog. To je stvar zaista elementarne ljudskosti.

Postoji odgovornost svakoga za poštovanje elementarnog ljudskog dostojanstva, a to jednako važi i kad je u pitanju dete i kad je u pitanju odrasla osoba. To je prosto nešto što je ovde, izgleda, potpuno nebitno

Kao što od novinara, pre svega od onih koji prate sudske predmete, očekujemo da imaju posebna znanja i da budu vrlo svesni da se bave vrlo osetljivom problematikom, isto očekujemo i od profesionalaca koji pružaju informacije – da te informacije daju na način koji zadovoljava sve standarde

IVANA STEVANOVIĆ

KODEKSI PROFESIJE

Kodeks novinara Srbije, usvojen 22. decembra 2006, koji su doneli Nezavisno udruženje novinara Srbije i Udruženje novinara Srbije, u delu koji se tiče prava na privatnost kaže da je novinar obavezan da osigura da dete ne bude ugroženo ili izloženo riziku – pazite, vrlo aktivan odnos je obavezan – zbog objavljivanja njegovog imena, fotografije ili snimka, sa njegovim likom, kućom, zajednicom u kojoj živi i prepoznatljivom okolinom.

Naravno, ja ću tu prozvati i one profesionalce koji rade sa novinarima i daju informacije medijima. Jer, način na koji oni prezentuju informaciju novinarima izuzetno je važan. Kao što od novinara, pre svega od onih koji prate sudske predmete, očekujemo da imaju posebna znanja i da budu vrlo svesni da se bave vrlo osetljivom problematikom, isto očekujemo i od profesionalaca koji pružaju informacije – da te informacije daju na način koji zadovoljava sve standarde. Ubuduće, kada imamo maloletno oštećeno lice, mediji bi trebalo

da dobiju samo dve informacije – da se, na primer, radi o šesnaestogodišnjoj devojčici, žrtvi konkretnog krivičnog dela. I tu će policija morati da stavi tačku. Ništa drugo od njih više neće smeti da ode, jer će oni snositi posledice ukoliko se utvrdi da je šira informacija otišla u medije. Ne zato da bi se novinarima uskratila informacija, nego zbog mogućih posledica.

DR NADA KORAĆ

KODEKS – MRTVO SLOVO NA PAPIRU

Neću da izigravam, kako bi se to reklo, “mokra čebe” i zatamnjujem vam svetle perspektive, ali mislim da je novinarski kodeks mrtvo slovo na papiru. Kodeksa je bilo i ranije. Jedan od koautora prvog kodeksa sam bila i ja, 1993. godine. U međuvremenu je bio, čini mi se, još jedan, pa se ovaj prvi dvaput potpisivao, pa posle čitavog cirkusa ništa od toga nije bilo. Znači, budimo realni. Tu kodeks sam po sebi neće ništa promeniti.

Važno je da se objavi ime onih koji su odgovorni za kršenje prava, s tim što bih ja bila za to da se zapravo objavi ime medija, jer će oko toga više da se potresu svi u samom mediju. Znači, ako se kaže da su pravila prekršena “u nedeljniku ‘Vreme’”, “na televiziji B92”, “na RTS-u”, svi će u tom mediju da se uzmuvaaju. Ovako, ako se kaže, to je neki tamo Pera Perić – dobro, ionako ćemo da ga otpustimo, ionako nema pojma.

Nije stvar u tome da je dete nevidljivo, nego da je ta slika jako neoštra. U masi podataka koje smo dobili, ne zna se, zapravo, kad se govori o deci, kog je uzrasta to dete, kog je pola, kog je socijalnog statusa. To je važno, ali kod nas se to smatra za potpuno nebitan podatak

DR NADA KORAĆ

NEVIDLJIVO DETE

Kao i uvek, ispada u stvari da o deci pričamo samo onda kad su žrtve ili počinioци nasilja. I to je jedan od nalaza studije *Nevidljivo dete*, koja od 2001. čuči u fiokama verovatno mnogih vaših urednika, a nikad niste čuli za nju. To je takoreći prastara knjiga, ali stvari se u međuvremenu suštinski nisu poboljšale. Dakle, deca se u medijima pojavljuju retko, pa otuda naslov "Nevidljivo dete". Pojavljuju se retko, pojavljuju se najčešće u pasivnim ulogama, najčešće kao stvarne ili potencijalne žrtve nasilja. Mislim da se to, recimo, promenilo od našeg istraživanja – da se sada više pojavljuju i kao počinioци nasilja. Toga smo svesni. To je, recimo, bio slučaj i sa američkim medijima. Tamo su se tinejdžeri pojavljivali često kao počinioци nasilja, srazmerno češće nego kod nas.

Decu niko ništa ne pita, osim kad treba dekorisati nešto ili ako nemate koga da pitate. Sećam se da se u našem uzorku pojavila situacija da je, u nekom mestu u Srbiji, neko pitao dete od deset godina šta misli o povećanju cene hleba. To tako bez veze, tek onako usput. Znači, o pitanjima koja su njima relevantna i važna ne pita ih niko ništa.

Odrasli koji govore o deci najčešće su novinari. Za razliku od nekih drugih zemalja u kojima su rađene uporedive studije i u kojima se srazmerno često pojavljuju eksperti za decu iz ovih ili onih oblasti, ovde se u stvari pojavljuju novinari i deca vrlo malo. Slika je veoma maglovita. Nije stvar u tome da je dete nevidljivo, nego da je ta slika jako neoštra. U masi podataka koje smo dobili, ne zna se zapravo, kad se govori o deci, kog je

uzrasta to dete, kog je pola, kog je socijalnog statusa. To je važno, ali kod nas se to smatra potpuno nebitnim podatkom.

U našoj studiji postoji i takozvana lična karta deteta. Kad bismo tu ličnu kartu pravili samo na osnovu onoga što se prikazuje u medijima, kad bi neki Marsovac pratio šta se događa na Zemlji isključivo preko medija, izveštaj bi izgledao ovako:

"Dete je pripadnik retke, bespomoćne i veoma ugrožene vrste."

To je ono što se vidi u medijima. Malo ih je i oni su bespomoćni i ugroženi.

"Pripadnici te vrste uglavnom su neodređenog uzrasta, pola i socijalnog statusa."

Dakle, nisu važni.

"Jedino što umeju i vole da rade jeste da se igraju i zabavljaju. Osim ovoga, deca malo šta umeju i razumeju, a još manje imaju da kažu. Mi odrasli smo tu da ih štitimo od svih rizika i izvora ugrožavanja. To i činimo koliko nam druge obaveze i materijalni uslovi dozvoljavaju, zato što smo dobri, uviđavni i humani."

Drugim rečima, prikazujući decu, mi prikazujemo sebe.

Postoji zakonska obaveza u našoj državi, kao i u većini drugih zemalja, da poštujemo prava deteta. To propisuje Konvencija o pravima deteta. Ali, kod nas se čak događa da i ljudi koji znaju više o tome, mešaju konvencije i deklaracije. Deklaracija je svečana izjava, a konvencija je ugovor. Znači, naša država je potpisala ugovor sa drugim državama da mora da poštuje prava deteta.

EMISIJE UZ KOJE SE RASLO

Problem je mnogo složeniji od medija. Kao što je rekla koleginica lšpanović, trebalo bi ljude učiti kako da konstruktivno komuniciraju. Ali, postoji dodatni argument zašto mislim da je nekad uloga medija pojednostavljena i precenjena. Sećamo se onih divnih emisija, onih prekrasnih televizijskih programa za decu koje smo nekada imali. Kada bi ih videli, ljudi iz celog sveta rekli bi: "Ovo je potpuno fantastično šta vaša deca gledaju." Ja sam neke od tih programa gledala kao dete, a u pravljenju nekih sam kasnije i učestvovala. I to je stvarno bilo do devedesetih godina. Imali smo čime da se ponosimo. Ali, deca koja su gledala te emisije, rasla uz te programe, posle su se ubijala u ratu. Naravno da ne mislim da su se ubijali zato što su gledali "Na slovo, na slovo". Ne, naravno, to je sigurno bilo dobro. Ali hoću da kažem, nije to tako jednostavno.

DR NADA KORAĆ

OTUĐENA, ODBEGLA ILI ODMETNUTA DECA?

Kad sam pozvana na ovu tribinu, nekako sam čula naslov "Naša odbegla deca" ili "Naša odmetnuta deca". Onda sam pročitala i videla da je naslov u stvari "Naša otuđena deca". Za mene tu postoji vrlo bitna razlika u konotaciji. Jer, ako ste od nekog otuđeni, onda je to nekako i deo vaše krivice – vi ste se otuđili. A ako ste se od nekog odmetnuli ili odbegli, može biti da taj neko nešto ne valja, pa ste se odmetnuli od njega; mi smo se školovali i živeli sa pozitivnim slikama hajduka koji su se odmetnuli od zle vlasti i odbegli. Nisu se otuđili, nego su se odmetnuli i odbegli. A ovde, kao nekako, deca su nam okrenula leđa. Mi smo inače mnogo fini i dobri, ali eto, naša deca su nam okrenula leđa.

Tomas Gordon, jedan veoma poznat autor, u svojoj knjizi *Umeće roditeljstva* na jednom mestu kaže nešto što mislim da je jako važno imati na umu: "Ako nemamo otvorena vrata za našu decu, ako nema te uzajamne komunikacije i poverenja, deca će nas otpustiti kao vaspitače i okrenuće se nekom drugom." To se u stvari nama dešava. To se desilo roditeljima, to se desilo školi, moram da kažem krajnje zaslužno. Ali nažalost, ne na štetu škole, nego na štetu dece. To je jako dobra metafora. Otpustiće nas. Nismo dovoljno dobri. Otpustiće nas kao vaspitače i okrenuće se onim mestima koja izgledaju privlačnije i jednostavnije nego što je to porodica ili škola u kojoj naše stvari ne razumeju.

DR VERONIKA IŠPANOVIĆ-RADOJKOVIĆ

GOVORIMO RAZLIČITIM JEZIKOM

Ova tribina nosi naziv "Naša otuđena deca". Šta to znači, otuđena deca? Biti otuđen od nečega, od nekoga, znači u stvari izgubiti na prvom mestu emocionalni kontakt sa nekim i ne razumeti ga više. To znači govoriti nekim drugim jezikom.

Pitanje koje bih ja kao dečji psihijatar postavila jeste da li smo se mi od naše dece otuđili ili nismo ni bili dovoljno bliski sa našom decom, dovoljno dobri, dovoljno prisutni u onim momentima kada je to deci trebalo. Mislim da tu leži razlog mnogih problema koje današnja deca imaju. Zaokupljenost roditelja sobom, ne iz nekoga hira, nego prvenstveno zbog toga što su roditelji pritisnuti životnim, egzistencijalnim tegobama, preživljavanjem,... dovela je do toga da se roditelji sigurno manje bave decom danas nego što su se bavili nekada. Takođe, to se može odnositi i na druge koji se bave decom, prvenstveno na učitelje, profesore, nastavnice i tako dalje.

Naravno, ima i drugih razloga. Verujem da su i mediji ti koji jako podržavaju stvaranje nasilja kod dece. Jer, nasilje u medijima je stalno prisutno. Možda je ono bilo prisutno i ranije, ali u takvim situacijama je važno da je roditelj pored deteta, da bi umeo da mu rastumači tu ogoljenu agresiju koju dete tamo vidi, da ga oslobodi straha, da ga povede na neki drugi put. Kad nema toga, kad izostaje ta spremnost, ta blizina roditelja, dete je ostavljeno samo tom strahu i tom nasilju koje ne razume, ono vrlo lako usvaja te modele.

Zaokupljenost roditelja sobom, ne iz nekoga hira nego prvenstveno zbog toga što su roditelji pritisnuti životnim, egzistencijalnim tegobama, preživljavanjem,... dovela je do toga da se roditelji sigurno manje bave decom danas nego što su se bavili nekada

Ako se, na primer, sudija setio da zatvori sednicu tek posle glavnog pretresa, hajde da se ne lažemo. Već smo sve objavili. Neko mora da snosi posledice zbog toga što je uradio. I sudija koji je to uradio, ali i mediji koji nisu poštovali određeni standard i kodeks

IVANA STEVANOVIĆ

ODGOVORNOST SVIH

Policija deluje u jednom prostoru koji se zove pretkrivični postupak. Znači, nema krivičnog postupka. Uбудuće će svaki policijski službenik koji prosledi informaciju opširniju od najosnovnije biti sankcionisan. Policijske službe imaju nivo odgovornosti i, verujte mi, među retkim su službama koje imaju sankcije za utvrđivanje prekršaja. Ono što oni rade u ovoj situaciji jeste odluka profesionalaca i, u stvari, zahtev da u ovakvim situacijama izveštaj ne daju portparoli raznoraznih službi, nego upravo oni profesionalci koji rade na konkretnim slučajevima i koji znaju na koji način i kako mogu da prezentiraju informaciju, jer javnost ima pravo da zna. Niko ovde nije rekao da o problemu ne treba govoriti. Naravno da treba govoriti. Treba pisati svakoga dana, ali ne na konkretnom slučaju.

Što se tiče krivične odgovornosti, postoji i druga zakonska regulativa. Ja bih samo pomenula Zakon o javnom informisanju i Zakon o radio-difuziji. Zakon o javnom informisanju jasno propisuje iznošenje bilo kakvih podataka i mogućnosti sankcionisanja u svakoj onoj situaciji kada se objavi bilo kakav podatak koji se tiče prava na privatni život.

Mi smo se pre par nedelja susreli sa zamenikom zaštitnika građana za prava deteta iz Slovenije specijalizovanog u toj oblasti. I kad smo razgovarali o tom problemu, on je rekao da se i Slovenija suočava sa sličnim problemima. Kada smo ga pitali šta je to što daje rezultat, on je rekao da je izgleda jedini rezultat krivično gonjenje. Znači, nije dovoljno samo plaćanje i naknada štete. Pokazalo se da su roditelji, ako oni nisu ti na koje je sumnja usmerena da su počinili krivično delo, prepušteni dugotrajnim parnicama za naknadu štete. I, na kraju, šta dobiju? Možda hiljadu evra. To nije dovoljno. To nije adekvatan način, a tužioci moraju da se mnogo ozbiljnije bave ovom problematikom i u tom smislu moraju da pokreću postupke.

Ali kažu, nije dovoljno samo kazniti medij. Prođe mnogo vremena ukoliko ćemo čekati da ogromne naknade štete dovedu do zatvaranja medija. Mnogo štete će napraviti. I u tom smislu Slovenci upravo idu ka sistemu krivične odgovornosti, propisujući u stvari da ta odgovornost postoji od onog trenutka kada se dođe do saznanja o slučaju. Naš novi Zakon o krivičnom postupku ne poznaje više kategoriju pretkrivičnog postupka. On poznaje kategoriju prethodne istrage koja kreće od onog trenutka kada dobijemo prvu informaciju, kada saznamo, i od toga trenutka počinju da važe sva pravila za zaštitu žrtve. Ako se, na primer, sudija setio da zatvori sednicu tek posle glavnog pretresa, hajde da se ne lažemo. Već smo sve objavili. Neko mora da snosi posledice zbog toga što je uradio. I sudija koji je to uradio, ali i mediji koji nisu poštovali određeni standard i kodeks.

DELEGATI

Malo se pričalo o tome kako je naša država prezentovala svoj izveštaj, odnosno kako su članovi državne delegacije prezentovali svoj izveštaj članovima Komiteta za prava deteta, upravo o moći. Našu državnu delegaciju činilo je 14 predstavnika raznih resornih ministarstava. Bili su tamo, između ostalih, i predstavnici Ministarstva za Kosovo i Metohiju, Visokog komesarijata za izbeglice, itd. Ali, znate ko nije bio? Nije bio niko od predstavnika Ministarstva finansija. A jedno od prvih pitanja Komiteta za prava deteta jeste pitanje relokacije budžetskih sredstava za decu. Mi smo i dalje zemlja u kojoj ne možemo jasno da utvrdimo koliko novca zaista odlazi za decu iz našega budžeta. I ne znamo kad ćemo to utvrditi. Pritom, samo da vas podsetim, ovo je zemlja koja najmanje u Evropi izdvaja za obrazovanje.

**DR VERONIKA
IŠPANOVIĆ-RADOJKOVIĆ**

POZITIVNI MODELI

U Nacionalnoj strategiji za prevenciju nasilja nad decom vodilo se mnogo računa o tome da represivne mere – zakoni, kažnjavanje, propisi, sankcije, itd. – budu uravnotežene sa drugom vrstom mera: davanjem podrške porodici, svima onima koji rade sa decom i prvenstveno samoj deci. Zato se strategija i zove Strategija za prevenciju, znači za sprečavanje nasilja, za primenu proaktivnih mera.

Ovde dolazi do podizanja opšte svesti svih nas o tome da nasilje postoji, o tome kakve ono ima posledice po decu i tu je uloga medija vrlo značajna. Ne kažem, a mislim da se slažemo u tome, da nasilje nad decom uopšte ne bi trebalo prikazivati, da o tome ne bi trebalo govoriti. Važno je samo da identitet tog deteta, te žrtve, bude zaštićen. Način prikazivanja ne bi trebalo da bude takav da kod deteta, pa i kod odraslih, izaziva strah ili gađenje, nego – saosećanje. Znači, ako saosećate sa tim i ako još dobijete informaciju šta tu može da se uradi da bi bilo drugačije, da ne bi došlo do toga, onda ste obogaćeni nečim. Problem je u tome što se često iznosi loša, negativna strana, a nema nekog pozitivnog izlaza iz svega toga. Ljudima se, na primer, kaže “nije dobro da tučete decu, zabranjeno je, kažnjivo je da tučete decu” i tako dalje. Mnogi to i sami znaju, ali ne znaju kako da postupaju drugačije. Znači, ljudima bi kroz praksu, primere, kroz edukaciju trebalo pokazati kako da postupaju.

Kroz svoj dugogodišnji rad i sa nasilnicima, ne samo sa decom koja su bila zlostavljana i zanemarena nego i sa nasilnicima, imam doživljaj da bi ti ljudi, prvenstveno roditelji, hteli da budu drugačiji. Oni ne umeju da budu drugačiji, najčešće zbog toga što su sami tokom života, odnosno tokom svog detinjstva, bili izloženi samo takvom, nasilnom modelu vaspitavanja. Oni ne znaju kako drugačije da reaguju. Na svaku frustraciju, neki strah ili nešto slično, oni reaguju nasiljem. Znači, ljude treba učiti nekonfliktnim načinima interakcije, vaspitavanja i tako dalje. I to je jako zastupljeno u Nacionalnoj strategiji.

Problem je u tome što se često iznosi loša, negativna strana, a nema nekog pozitivnog izlaza iz svega toga. Ljudima se, na primer, kaže “nije dobro da tučete decu, zabranjeno je, kažnjivo je da tučete decu” i tako dalje. Mnogi to i sami znaju, ali ne znaju kako da postupaju drugačije. Znači, ljudima bi kroz praksu, primere, kroz edukaciju trebalo pokazati kako da postupaju

DR NADA KORAĆ

TETKE BEZ MOĆI I PARA

Šta mediji rade? Postoji istraživač koji je o tome mnogo pisao. Zove se Džordž Gerbner i u Americi je trideset godina radio za nešto što se zove kulturni indikator – trideset godina pratio je vesti, odnosno informativne programe, a pratio je i novine i dramske programe. Na pitanje šta mediji rade, on odgovara: “Mediji održavaju strukturu društvene moći tako što je odražavaju.”

To znači da će onih koji su marginalni i dalje biti manje u medijima. Samo to. Gerbner je prosto brojao. Nije se upuštao u druge vrste analize. U medijima će biti manje onih koji su nevažni, a tu spadaju siromašni, hendikepirani, obojeni, deca, žene naravno.

Mediji zapravo formiraju javno mnjenje o deci. Kakvo je javno mnjenje o deci? Da pođemo od ovog skupa. U šali kažem, i neće

se niko ovde na mene naljutiti, decom se u javnosti uglavnom bave neke tetke. Ove tetke su, naravno, vrlo kvalifikovane da se time bave i nisu tu u pitanju ni pol ni uzrast. Ali, kada ste čuli da o deci govori neko ko drži moć, uticaj i pare?

Svojevremeno sam u Ujedinjenim nacijama srela čoveka koji je bio australijski ministar za porodicu i decu. Pitala sam ga šta bi po profesiji trebalo da bude čovek koji to radi u Australiji, koje su mu kvalifikacije. On mi je, skoro snebivajući se, rekao: “U stvari, znače, ja sam ekonomski stručnjak.”

Odgovorila sam da je to fantastično, a on objašnjava: “Imam tim ljudi, koji su stručnjaci za decu, ali moja je briga da, za sve što treba u vezi s tim, nabavim pare i dam mu težinu.”

Međutim, ovde i ako se pojavi nekakvo takvo ministarstvo, ili ne mora da bude ministarstvo, to će opet pretežno biti tetke. Kad kažem tetke, mislim na ljude koji imaju ugled i znanje, ali nemaju moć. I to je, u stvari, deo te priče o deci u medijima i deo te slike u javnosti.

OTPUŠTENI VASPITAČI

DR NADA KORAĆ

Suptilnih oblika nasilja među decom oduvek je bilo. Raznih oblika nasilja među decom, pa i među odraslima, bilo je i pre nego što je televizija postojala. Ali, pitanje je ko su danas alternativni vaspitači naše dece. Ono što je ključno jeste da shvatimo da smo otpušteni kao vaspitači i da su se deca – zato što smo prezaleti, zato što su nam druge stvari važnije, zato što u školi učimo potpuno besmislene stvari, pa u školi odrade ono što imaju – okrenula drugim sadržajima i drugim sredinama. To su sve alternativni vaspitači. Onda, naravno, tamo u dvorištu neko mu prodaje drogu ili ga mami da ide u svet nekog lažnog ili pravog glamura, svejedno, plasiranog i u medijima. I normalno, deca će odabrati ono što im se čini najjednostavnije, najlakše i najbrže. To radimo svi, pa rade i deca.

DR VERONIKA IŠPANOVIĆ-RADOJKOVIĆ

Da li je neko drugi, umesto roditelja, preuzeo funkciju vaspitavanja dece? Upravo je problem u tome što niko drugi nije preuzeo tu funkciju. Roditelji su, očito, to jest porodica je u nekoj teškoći. Ona ne vrši tu funkciju kao što je činila nekad i kao što bi trebalo da vrši. E sad, ko bi je drugi preuzeo? Trebalo bi, recimo, da je preuzme škola. Ako se dobro sećam, mislim da je nekada taj pozitivan uticaj škole bio mnogo izraženiji i, uopšte, škola se bavila više vaspitavanjem dece nego što se bavi danas. Ne mogu da kažem da je to rezultat nekog istraživanja, ali to je moj lični utisak. Danas škola to ne radi organizovano ili bar ne dovoljno organizovano.

Ako nema ni jednog ni drugog, deca su prepuštena nekim uticajima sa strane. Šta ostaje? Ostaju mediji koji su sveprisutni i ostaje kultura ulice, masovna kultura i tako dalje. Mislim da jako mnogo negativnih uticaja dolazi sa te strane. A mediji bi tu mogli da imaju pozitivnu ulogu. Mnogo, mnogo pozitivniju ulogu nego što je imaju. Zbog toga, drago mi je što se u poslednje vreme ponovo pojavljuju emisije o deci, o roditeljstvu, o vaspitavanju, koje su vrlo dobre.

DR NADA KORAĆ

Jako je važno da se zapitamo gde su pare, moć i uticaj. Bilo bi dobro kada bi neko u Vladi lupio šakom o sto i rekao: "Ljudi, obrazovanje je užasno važno, dajte stvarno da se time ozbiljno pozabavimo. Ne dekoraterski, nego ozbiljno da se pozabavimo obrazovanjem nastavnika, davanjem boljih uslova za rad nastavnica, uključujući naravno i plate i sve to, prosto da im podignemo kompetencije time što ćemo im podići i ugled." Novac, kompetencija i ugled su jako važne stavke da bi neko preuzeo svoju ulogu kako treba. U tom slučaju bi nastavnici mogli da budu dobri saradnici roditelja. U tom slučaju bi škole i roditelji mogli bolje da sarađuju i onda bismo imali širu i ozbiljniju mrežu podrške među vaspitačima koja bi onda pomogla deci. Bez toga, ja stvarno ne vidim izlaz i mislim da je situacija krajnje zabrinjavajuća.

RESURSI I POMAGAČI

DR VERONIKA IŠPANOVIĆ-RADOJKOVIĆ

Jedan od resursa koji je kod nas nedovoljno iskorišćen jeste ono što se zove lokalna zajednica. Imala sam prilike da vidim da se u manjim mestima, manjim sredinama u Srbiji, lokalni planovi akcija za decu uspešno sprovode. Ljudi uspevaju vrlo dobro da sagledaju šta je tu konkretan problem – vaspitanje dece, nasilje nad decom itd. – i onda donose konkretna rešenja koja idu od dečjeg igrališta, bezbednosti prelaza kod škole itd. pa do nekog specijalnog programa koji je potreban baš toj sredini. U manjim sredinama to mnogo bolje funkcioniše. Moje iskustvo je da je to mnogo veći problem u velikim gradovima, kao što je Beograd, premda je činjenica da i u Beogradu imate opština gde su te lokalne zajednice sve aktivnije u tome. Mislim da bismo i tu mogli naći neke dodatne resurse.

DR NADA KORAĆ

Malo smo svi zaboravili da bi mediji trebalo da budu saradnici svih onih koji se bave decom, a sami nisu u medijima. Dakle, nije stvar u tome da medije neko grdi, nego da u stvari baš hoćemo da sarađujemo. To je jako važno. Ali zaboravili smo svi kao moguće aktere i kao deo rešenja samu decu. Ovde smo malo upali u zamku, u stvari onu u koju se često upada kada je reč o deci, da ih tretiramo kao problem, a ne kao deo rešenja, kao one koji mogu da nam pomognu da probleme rešimo. A mogu i te kako. To može zvučati kao fraza, ali daću vam samo jedan jedini primer koji pokazuje kako je to nekad čak i veoma lako. Dakle, ono o čemu se priča u Konvenciji o pravima dece, participacija dece u stvarima koje ih se tiču. Nismo navikli da o deci razmišljamo na taj način, nismo navikli da sa decom sarađujemo na takav način. Postoje ljudi koji mogu tome da nas nauče. Ima načina da se to radi, tako da se omogući da stvarno čujemo šta deca zapravo hoće i šta deci treba, da ih uključimo ne kao ukras, ne kao dekoraciju, nego na pravi način.

U Švedskoj, koja važi za zemlju u kojoj se jako mnogo vodi računa o ljudskim pravima, u nekom malom mestu, jedna škola je otvorila konkurs za nastavnika matematike. I onda je rešila da u komisiju uključi i jednog učenika, jedno dete od 12-13 godina. Pitali biste se šta će sad tu dete, očekivali biste da je ono samo neka vrsta dekoracije, delegat. Međutim, oni su prosto detetu rekli: "Ako imaš nešto da pitaš nastavnika, pitaj." Dete je donelo

neku svesku ili udžbenik matematike, okrenulo to prema nastavniku i reklo: "Evo, ovo ja ne razumem. Ako mi objasnite, što se mene tiče, primljeni ste." Znači, moguće je. Za dete, to je realan problem – da vidim da li ovaj može da mi pomogne. To je odličan primer prave participacije.

Decu možemo da uključimo na mnogo načina, samo što većina nas ne ume ni da razmišlja o tome. To je nešto o čemu svi imamo jako mnogo da učimo, a bilo bi dobro kad bi mediji probali da o tome razmišljaju i da to promovišu.

DR VERONIKA IŠPANOVIĆ-RADOJKOVIĆ

Postoje istraživanja o tome zašto ljudi koji su u kontaktu sa decom zatvaraju oči pred nasiljem – socijalna služba, zdravstvo, škola. Istraživanja nisu rađena kod nas, ali rezultati mogu da se primene i ovde. Pokazalo se da je to, u stvari, izraz nepoverenja u sistem, jer ljudi imaju takvo iskustvo. Kada se tako nešto desilo, pa je slučaj prijavljen, praktično se ništa nije desilo – ne samo da nije bilo prave reakcije, nego je osoba koja je slučaj prijavila bila prinuđena da daje izjave, bila je maltretirana itd. Kada ljudi tako nešto dožive, oni odustaju od toga.

I u našim institucijama imamo situaciju gubitka poverenja, nepostojanja poverenja u sistem, u to da će sistem svoj posao da obavi dobro i efikasno. Zbog toga, moramo da radimo na tome da se poverenje u taj sistem povratiti, a poverenje u sistem će se povratiti na dva načina: ako sistem funkcioniše dobro i ako se o tome zna, ako se iznosi u javnost da on funkcioniše dobro.

Takođe, jako je važno, jedna je od mera, da se pišu i pozitivne stvari. Ne uvek samo ono što je negativno, što se završi smrću i katastrofom. Postoji jako mnogo pozitivnih primera – deca koja su bila i bez roditeljskog staranja, i u institucijama, ili u nekoj drugoj životnoj situaciji i kojima su društvo, sistem, okolina pomogli na određeni način. To ljudima daje snagu i vraća poverenje u sistem. Pritom, slažem se da sankcije treba da postoje i da treba da se primenjuju kad god je to potrebno. Takođe, jedna digresija. Svih ovih godina su dolazile naše kolege iz inostranstva koje se bave decom, i kažu: "Vi imate zakone koji su dobri, nisu uopšte loši, samo nije jasno zašto vi te vaše zakone ne primenjujete i ne poštujete."

DR NADA KORAĆ

Slažem se da mediji moraju da daju i pozitivne primere. Na osnovu tridesetogodišnjeg iskustva praćenja američkih medija, Džordž Gerbner kaže: "Televizija igra ulogu neke vrste moderne religije. Ona prikazuje sliku sveta koja je koherentna – svet je nasilan, zao, represivan, opasan – i netačna. Iako televizija ima potencijal da postane značajna snaga kulturnog obogaćivanja, ona danas uglavnom kultiviše strah i ozlojeđenost što, pomešano sa ekonomskim frustracijama, može dovesti do potkopavanja demokratije." Znači, ne treba da dižem ruke. Treba i ja da uradim ono što mogu da se stvari promene. Ako nema tog osećanja, onda je demokratija stvarno potkopana i onda su stradala i deca i odrasli.

OPŠTE INFORMACIJE

Fondacija Friedrich-Ebert osnovana je 1925. godine kao političko nasleđe prvog demokratski izabranog predsednika Nemačke, Friedricha Eberta. Socijaldemokrata Ebert, koji se od zanatlije uzdigao na najvišu državnu funkciju, podstakao je osnivanje fondacije sa sledećim ciljevima:

- političko i društveno obrazovanje ljudi svih društvenih slojeva u duhu demokratije i pluralizma
- stipendiranje mladih, nadarenih studenata i podrška u istraživačkom i naučnom radu
- doprinos međunarodnoj komunikaciji i saradnji

Fondaciju Friedrich-Ebert su Nacisti zabranili 1933. godine, a 1947. je ponovo počela sa radom i do danas sledi svojim brojnim aktivnostima tada postavljene ciljeve.

Kao privatna, kulturna i institucija od javnog interesa, sledi ideje i vrednosna načela socijalne demokratije.

Od samog osnivanja fondacija se zalaže za međunarodnu saradnju i osniva svoje kancelarije u preko sto zemalja sveta dajući doprinos razvoju pluralizma, pravne države, socijalne pravde i nenasilnom rešavanju konflikata u državi i društvu.

Friedrich-Ebert-Fondacija je privatna, kulturna i institucija od javnog interesa, koja sledi ideje i vrednosna načela socijalne demokratije i radničkog pokreta. Deluje širom sveta aktivnostima u duhu prvog predsednika Nemačke Republike, gospodina Friedricha Eberta.

Zadaci fondacije su:

- političko i društveno obrazovanje kao sistem za prenos demokratskih vrednosti i stavova
- podrška međunarodnom razumevanju i partnerstvu sa zemljama u razvoju
- podrška studentkinjama i studentima, talentovanim za nauku i angažovanim u društvenim aktivnostima, kao i novim generacijama naučnika i naučnica iz zemlje i inostranstva
- naučni i istraživački rad
- podrška kulturi i umetnosti

Partneri Fondacije Friedrich-Ebert su sindikati, nevladine organizacije, udruženja građana, istraživačke i edukativne institucije, građanski pokreti, organizacije civilnog društva, parlamenti, državne institucije i međunarodne organizacije. Težišta rada svih kancelarija fondacije odgovaraju i posebnim potrebama i zahtevima lokalnih partnera. Obrazovanje, savetovanje ili razmena iskustava sprovodi se uz pomoć eksperata ili ekspertskih grupa na edukativnim skupovima, konferencijama, seminarima, radionicama, javnim tribinama. U zemljama istočne i jugoistočne Evrope tematski okviru obuhvataju između ostalog, demokratizaciju društva, ekonomski oporavak i proces privredene i političke integracije u Evropsku Uniju.

MEĐUNARODNA SARADNJA

Međunarodna saradnja spaja Fondaciju Friedrich Ebert sa partnerima u preko sto zemalja sveta.

Cilj ove saradnje je podrška većoj participaciji, pluralizmu, pravnoj državi, socijalnoj pravdi i nenasilnom rešavanju konflikata kako u državi tako i u društvu. Partneri FESa su sindikati, udruženja, istraživačke i obrazovne institucije, građanski pokreti, organizacije civilnog društva, ali i parlamenti, institucije vlasti i međunarodne organizacije.

Oblasti rada su u koheziji sa potrebama lokanih partnerskih organizacija. Obrazovanje, savetovanje i razmena iskustava sprovode se putem saradnje sa ekspertima, organizovanjem konferencija, seminara, okruglih stolova i radionica. Spektr tema prostire se od demokratizacije, u mnogim zemljama Afrike, Azije i Latinske Amerike, do tranzicije u srednjoj i istočnoj Evropi, kao i problemima ekonomske i političke integracije u Evropi i širom sveta.

FONDACIJA U SRBIJI

U Srbiji fondacija Friedrich Ebert radi od 1996. godine podržavajući razvoj civilnog društva i demokratizaciju društvenih struktura kroz seriju projekata. Partneri fondacije na ovim prostorima su, pored ostalih, sindikati, nevladine organizacije, naučne ustanove, slobodni mediji, politički edukativni centri, itd.

Fondacija u saradnji sa svojim partnerima organizuje edukativne skupove, seminare, okrugle stolove, konferencije, tribine, publikuje i promovise časopise, naučne studije i istraživanja. Potpomaže uspostavljanje dijaloga između različitih etničkih grupa, političkih partija i sindikata, nenasilno rešavanje sukoba, uspostavljanje dijaloga i saradnje, i pruža podršku društvenim institucijama (fakultetima, institutima, školama) u njihovom naučnom radu.

Adresa:

Friedrich Ebert Fondacija

kancelarija u Beogradu

Simina 1

11 000 Beograd

Tel: +381 11 3283 081/-018/-519

Fax: +381 11 3283 415

E-mail: fes.bgd@fes.org.yu

www.fes.org.yu

VREME

Copyright © 1997–2005 Vreme

PDF izdanje razvili: Saša Marković i Ivan Hrašovec

obrada: Marjana Hrašovec